

sprawie warunków i sposobu organizowania przez publiczne przedszkola, szkoły i placówki krajoznawstwa i turystyki, (Dz.U. RP 2001, nr 135, poz. 1516).

15. Ślupik A., Czas wolny dzieci i młodzieży, „Polityka Społeczna» 2004 nr 9.

16. Wuttke G., O krajoznawstwie w szkole, [w:] Nauczyciel krajoznawstwa na Mazowszu, t. 1-2, S. Rodkiewicz (red.), Warszawa 1960.

Стаття надійшла до друку 15.07.2010р.

УДК 37.017

І.М. Гречин
аспірантка,
Тернопільській НПУ
імені В. Гнатюка

МЕДІА-ОСВІТА У СТАТЕВОМУ ВИХОВАННІ ДОШКІЛЬНИКІВ У НІМЕЧЧИНІ

Стаття посвячена проблеме полового воспитания и половой социализации детей дошкольного возраста в Германии. Раскрыта специфика использования средств медиа-образования в просветительской работе по половому воспитанию в дошкольных учебных заведениях Германии.

Ключевые слова: половое воспитание, половая социализация, детская сексуальность, психосексуальное развитие, система дошкольного образования Германии, масс-медийные учебные технологии.

Стаття присвячена проблемі статевого виховання та статевої соціалізації дітей дошкільного віку у Німеччині. Розкрита специфіка використання засобів медіа-освіти у просвітницькій роботі із статевого виховання у дошкільних навчальних закладах Німеччини.

Ключові слова: статеве виховання, статева соціалізація, дитяча сексуальність, психосексуальний розвиток, система дошкільної освіти Німеччини, мас-медійні навчальні технології.

The article is devoted the problem of sexual education and sexual socialization of children of preschool age in Germany. It is exposed the specific of the use of facilities of mediaeducation in elucidative work from sexual education in preschool educational establishments of Germany.

Keywords: sexual education, sexual socialization, child's sex appeal, psychosexual development, system of preschool formation of Germany, mass-media educational technologies.

Постановка проблеми. Провідне місце у формуванні особистості належить статевої соціалізації – активному засвоєнню дитиною стандартів психосексуальної культури та міжстатевих стосунків під час її входження у дорослий світ [3, с. 80]. Дитяча сексуальність не може прирівнюватися до дорослої, оскільки немає нічого спільного з еротичним бажанням та сексуальним задоволенням дорослих. Егоцентричне мислення дітей дозволяє спрямовувати їх інтерес на пізнавання власного тіла. Дитяча сексуальність виражається в потребі захищеності, ніжності і близькості з рідними, радості і задоволення від власного тіла й з партнером/партнеркою по грі. Цей набутий сексуальний досвід є важливим та цінним, бо сприяє загальному розвитку дитини [5, с.23].

Вже у ранньому віці дитина починає усвідомлювати, що вона є хлопчиком або дівчинкою, що її належність до певної статі є незворотною, постійною. Це є ознаками набуття первинної статевої ідентичності, що актуалізує проблему статевого виховання – засвоєння дитиною знань себе як сексуальну істоту, про взаємини статей, формування культури статевої поведінки.

Статеве виховання – це процес систематичного, свідомо здійснюваного впливу на статево свідомість дитини з метою забезпечення її норма-

льного психосексуального розвитку, передачі наукових знань про людську сексуальність, які сприяють самовизначенню особистості в системах: людина – сім'я, людина – репродуктивне здоров'я, людина – культура сексуальної поведінки, людина – сексуальна сфера тощо (Т.Говорун, О.Кікінежді, В.Кравець). Суть його полягає у поясненні відмінностей у будові чоловічого і жіночого організмів адекватних віку дитини, опануванні нею елементарних навичок статевої гігієни, а також у пізнанні міжстатевих відмінностей та у формуванні статевотипізованої поведінки [6]; [7]; [8]. Статеве виховання не є окремою сферою здійснення виховного впливу на дитину, а виступає складовою становлення особистості в цілому, що зумовлює потребу у психолого-педагогічному супроводі педагогами та психологами дитини. У контексті підготовки учнівської молоді до усвідомленого батьківства питання статі і сексуальності є ключовими в організації статево-просвітницької роботи з дітьми дошкільного віку та підготовки педагогічного персоналу дошкільних закладів до неї в Німеччині [4, с.30].

У дошкільних навчальних закладах впроваджена програма статі та сексуальності, розроблена німецьким психологом Тімом Рорманном відповідно до вікових особливостей дітей дошкільного віку, у якій подається правдива інформація про стать та сексуальність, зокрема, у ній викладені наступні положення: ознайомлення дітей із ознаками чоловічої та жіночої статі, їх належністю до однієї з них; що для народження дитини як правило потрібно дві статі; що статева приналежність і сексуальна орієнтація образно говорячи є "двома парами черевик" (що особливо важко розрізняється хлопчиками); різне ставлення дорослих до хлопчиків та дівчаток [2, с. 33]. Програма спрямована на підтримку дітей у їх пошуках жіночої чи чоловічої тотожності, шляхів набуття статевої ідентичності, сприяння розвитку дитячої самоповаги, позитивним емоціям, пов'язаних із тілом, підтримку константної статевої ідентичності та розвитку у дітей почуття любові.

У дослідженні іншої німецької вченої Ренати Фольберт виявлено, що більшість хлопчиків та дівчаток не знають про чоловічу участь в зачатті дитини, чверть опитаних дошкільнят вказали на "соціальну роль" чоловіка як матеріального забезпечувача родини [5; 6]. Тому перед вихователями постає проблема більшої поінформованості дошкільнят про розвиток людини, народження дитини, пологи та вагітність матері, переживання та почуття батьків, про те, що означає народження нової людини в житті подружжя. Тім Рорманн зазначає, що деякі діти у віці 3-6 років можуть неадекватно реагувати на прояви сексуальності, що перш за все виявляється у їх спогляданні, невпевненості, гальмуванні, відчутті страху при сприйнятті оголеного тіла, уникненні тілесного контакту. Мотиви такого сприйняття можуть знаходитись у сім'ї, бути зумовленими реакцією батьків на заборону дотиків до протилежної статі, що може стати причиною розмов про сексуальність з батьками та дітьми.

Спеціалісти, які вивчають психосексуальний розвиток дитини, класифікують типові питання для даного вікового періоду у такий спосіб [6, с.20]:

– До 2-3 років – цікавить власне тіло, в тому числі статеві органи. При цьому з'ясовуються ознаки відмінності тіла хлопчиків та дівчаток, чоловіків та жінок.

– До 3-4 років – цікавлять питання, звідки беруться діти? Хто їх приносить? Чому у жінок бувають такі великі животи?

– До 5-6 років – як потрапляють діти в живіт до матері, яким чином звідти виходять? Як вони там ростуть і розвиваються?

– У 6-8 років - яка роль батька (чоловіка) у народженні дітей? Чому діти бувають схожими на своїх тат? Чи можуть народитись діти у дітей?

Не менш важливим педагогічним завданням німецькі фахівці вважають збагачення та систематизацію змісту дошкільного статевого виховання через використання сучасних електронних носіїв інформації, розробку та апробацію новітніх інтерактивних методик. Крім того, уваги заслуговує використання вихователями комп'ютерних, телекомунікаційних засобів, друкованих ЗМІ у навчальній, виховній та соціалізуючій роботі з дошкільнятами. Досягнення НТП та невпинний розвиток інформаційних технологій зумовили стрімкий розвиток мас-медійних навчальних технологій, тому особливий інтерес викликає визначення ролі мас-медійних технологій та їх впливу на ефективність статевого виховання у дошкільних закладах Німеччини.

Формулювання мети статті. Провідним завданням викладання у Німеччині сучасних курсів для педагогів, пов'язаних із медіа-освітою дошкільнят, є вирішення проблем ефективного, педагогічно доцільного застосування ЗМІ з метою вдосконалення навчально-виховного процесу та сприяння особистісному розвитку вихованців (освіта засобами масової інформації). Актуальність проблеми зумовила тему нашого дослідження – вивчення практики використання медіа-освіти у статевому вихованні в сучасних дошкільних закладах Німеччини. **Мета даної статті** – використання засобів масової інформації у змісті статевопросвітницької роботи дошкільної педагогічної практики Німеччини.

Отримані результати. На початку 60-х років ХХ століття у Німеччині виникла окрема галузь педагогічних досліджень, яка отримала назву медіа-освіта, що зумовило стійку тенденцію до активного використання потенціалу медіа-освіти у дошкільних закладах. Особливу увагу німецькі вчені приділяють підвищенню компетенції педагогічного персоналу дошкільних навчальних закладів з теорії педагогічних понять і явищ, зокрема таких, як “медіа-освіта” (навчання із практичним умінням оволодіння сучасними засобами масової комунікації), “мас-медійні навчальні технології” (технології, що ґрунтуються на використанні ЗМІ та комунікації у цілеспрямованому педагогічному процесі), “медіа-компетентність” (компетентність у сприйнятті, створенні та передаванні інформації, що відбувається завдяки технічним та семіотичним системам і базується на критичному мисленні та спроможності вести медіатизований діалог з іншими людьми) [3, с.67].

Аналіз останніх публікацій. Науковому обґрунтуванню важливих

напрямів педагогічної діяльності у медіа-просторі присвячені праці таких відомих німецьких та американських учених-педагогів, як С. Аманн, З. Цінсер, Г. Толле, Т. Рорманн, Е.Г. Далл, А. Діозед, Д. Консідайн, Р.К'юбі, Л. Мастерман, П. Офдерхейд, М. Сушон, К. Тайнер, С. Телла та інших. Значну увагу проблемам інформатизації суспільства, ролі ЗМІ та інформаційних технологій в освіті приділяють у наукових публікаціях також українські вчені, зокрема Н. Абашкіна, І. Бех, І. Зязюн, В. Кремень, В. Кудін, В. Мадзігон, С. Пультер, Н. Бастун, С. Лукомська. Проблеми медіа-культури як компонента освіти та соціалізації дітей висвітлені в роботах Л. Масол, Н. Лавриченко. Досвід зарубіжних та вітчизняних технологій підготовки вчителів до естетичного виховання медіа-засобами відображений у працях С. Аманн, З. Цінсера, М. Лещенко, В. Мірошніченко.

Викладення основного матеріалу. Прототип сучасного використання медіа-освіти у дошкільних навчальних закладах зародився ще у 40-50-х роках ХХ століття в Америці, пізніше у 60-х роках його почали застосовувати у Німеччині. Спочатку медіа-освіта розглядалась німецькими фахівцями як різновид педагогічної технології, що ґрунтувалася на застосуванні з пізнавально-виховною метою продукції телебачення та кінематографа. Згодом використання засобів масової інформації набуло більшої спрямованості на формування у дітей загальної компетентності. Сьогодні основними завданнями застосування медіа-освіти в дошкільних закладах Німеччини є озброєння дошкільнят умінням адекватно сприймати й використовувати теле і відеоінформацію, розвиток у них комунікативних навичок, підвищення мотивації до отримання нових знань, стимуляція пізнавальної активності, індивідуалізація та диференціація в опануванні програмних знань із статевого виховання.

Відповідно до педагогічних цілей, всі методи використання масмедійних технологій розподіляються за: джерелами одержання знань (словесні (розповідь, бесіда, пояснення, дискусія); наочні (ілюстрація і демонстрація медіа-текстів); практичні (виконання різного роду завдань практичного характеру на матеріалі медіа) та за рівнем і різновидами пізнавальної діяльності (пояснювально-ілюстративні (повідомлення певної інформації); репродуктивні (виконання дітьми вправ і завдань); частково-пошукові чи евристичні, дослідницькі (організація пошуково-творчої діяльності дошкільнят) [3, с. 69].

На основі практичної роботи вихователів з дошкільнятами, німецькими вченими Стефані Аманн та Зіґрідом Цінсером у 2004 році було розроблено медіа-пакет методичних матеріалів під назвою "Відкрити, бачити, відчувати!", куди увійшов набір інтерактивних засобів (мультфільмів, пісень та ігр) для ознайомлення дітей із будовою та функціями статевої сфери: тіла, оголеності, відмінностей у побудові статевих органів чоловіків та жінок та ін. Мультимедійна педагогіка включає систематичні та візуальні матеріали для педагогів, консультантів-спеціалістів та мультиплікаторів, а

також опис інтерактивних методів статевого виховання, що сприяє підвищенню кваліфікації педагогів та їх методичної компетенції з даних питань. Тут містяться матеріали для дітей, які дають їм можливість ситуативно реагувати на актуальні події, наводяться питання пізнавального характеру про тіло та сексуальність. Методичні матеріали побудовані із врахуванням вікових та індивідуальних особливостей розвитку дитини [1, с.36] Метою медіа-паketу зі статевого виховання “Відкрити, бачити, відчувати!” є пізнання дівчатками та хлопчиками відповідно до їхнього віку статевої ознаки, будови тіла, ніжності, вироблення здорового способу життя та поглядів на сексуальність. У медіа-паketі були запропоновані наступні теми для обговорення з дошкільнятами: тіло і рух; форми вираження дитячої сексуальності; приватна сфера, інтимність, таємниці сексу; партнерські пологи; почуття; кохання, вагітність матері, пологи і народження дитини; любов до себе; впевненість в своїх силах, сказати “Так” і “Ні”, встановлення меж прийнятної і неприйнятної поведінки в сексуальній сфері; набуття первинної статевої ідентичності; сім’я та друзі; а також подані для вихователів активні методи психолого-педагогічного супроводу дитини та співпраця із батьками. Наприклад, вихователі алували дітей до оформлення методичних матеріалів, зокрема, до оцінки ними різних зразків ляльок, навідними питаннями спонукали до виявлення відмінностей у будові тіла хлопчика-ляльки та дівчинки-ляльки, ескізів гральних карт і мішків із сюрпризами. Тексти книжок з картинками читаються дорослими вголос дітям, обговорюються гральні варіанти карт й ігри-головоломки з подальшою модифікацією відповідно до дитячих потреб та інтересів. Педагоги апробовують та оцінюють різні інтерактивні методи, одночасно розвиваючи уже надійні методи та розробляючи нові, відповідно до віку та запитів дітей [1, с.39].

Всі методичні матеріали медіа-паketу для педагогічного персоналу є взаємопов’язаними між собою, проте можуть застосовуватись окремо. Сюди належать: дитячі часописи, ігри та практичні завдання, що сприяють задоволенню дитячих запитів, підвищенню ефективності їх статевого виховання, розвитку довіри до дорослих; ляльки “Лютц та Лінда”; відеокасета з десятима мультфільмами та аудіокасета з десятима історіями на аналогічну тему; дитячі книжки з яскравими ілюстраціями “Мама народжує дитину”; листівки, пазли зі сценами з мультфільма “Лютц та Лінда”; гральні карти на тему “Розвиток відчуттів” з опорою на відомі ігри, як наприклад, “Згадай” (Пам’ять), “Емоції”, “Чотири банди”; мішок із сюрпризом; CD-диск “Ніс, живіт і попа” з дитячими піснями для участі у хоровавому співі з однойменної музичної казки та ін.

Демо більш детальний аналіз вищезазначених програм та матеріалів. Ляльки “Лютц та Лінда” є наочною імітацією виготовлених фігур з мультфільмів “Лютц та Лінда. Два товстих друга”. Сюди належать книжки з історіями “Що таке дівчинка? Що таке хлопчик?” та “Тіла”, які містять чудові фотографії дитячих тіл. Для їх обговорення із дітьми виховательки

послугуються точними анатомічними термінами. Вимоги до застосування ляльок: ототожнення фігур обох статей з метою реалістичного зображення статевих відмінностей і наочного запам'ятовування з наступним відтворенням на інших ляльках; підкреслення статевих відмінностей між хлопчиками та дівчатками для розуміння дітьми різниці між власним тілом та тілом іншої статі; розвиток ситуацій про ляльок-персонажів, у яких декілька ляльок запитують, що робить Лютца хлопчиком та Лінду – дівчинкою; виконання творчих завдань, як наприклад, до накреслених обрисів тіла дітям потрібно, працюючи у мікро-групах, домалювати всі частини тіла й показати, хто це: Лінда (дівчинка) чи Лютц (хлопчик); розробка вихователями та дітьми у групі книжок подібного формату до книг “Що таке дівчинка? Що таке хлопчик?”: “Деякі люди кажуть, що дівчинка – це та людина, яка любить гратися з фарбами, але Лютц також любить гратися фарбами, але я – хлопчик” [1, с. 40].

На допомогу вихователю пропонується відеокасета з десятима мультфільмами “Лютц та Лінда”, тривалістю 3-4 хвилини. Вимоги до застосування мультфільмів наступні: кожен мультфільм містить окремі історії про сексуальність, проте різні естетичні картинки для кращого запам'ятовування маленькими дітьми; переживання Лютца і Лінди імпровізують задавати запитання, заглиблюватися в тему, відчути переживання героїв і є передумовою для вирішення власних проблем. Допоміжна аудіокасета з десятима історіями на аналогічну тему містить озвучені ораторами тексти до мультфільмів гумористичного жанру. Коментарі між текстами є логічно взаємопов'язаними, що поглиблює зміст і тему життєвих історій і дає можливість самостійного та повторного перегляду дітьми мультфільмів, закріплення інформації в пам'яті та сприяє розвитку у них рефлексії.

Дитячі книжки з картинками “Мама народжує дитину” містять кадри та картинки з мультфільмів до тем: “У мами в животі дитина”; “Дитина народилася”; “Зачаття, вагітність та народження дитини”, які супроводжуються яскравими ілюстраціями, містять короткі тексти та поглиблені навідні питання: “Як потрапляє немовля в живіт?”, “Як росте немовля в животі?”, “Як виходить немовля з живота?” тощо. Застосування ілюстрованих книжок сприяє: відтворенню ситуацій, які у мультфільмі не розглядаються та можливості обговорення тем “Зачаття”, “Розвиток дитини в материнському тілі” і “Народження дитини” відповідно до віку; доповненню зображень, щоб спонукати дітей до обговорення вищезазначених тем та складання власних розповідей, потребу у задаванні запитань [1, с. 46].

Широко поширеним методом є застосування листівок із мультфільму “Лютц та Лінда. Два товстих друга”. зокрема, було вибрано 22 картинки, де на одній стороні містяться зображення персонажів, а на зворотній – номер цієї картинки. З метою відтворення текстів та малюнків, картинки потрібно розрізати і при потребі заламінувати. Для утворення так званої “картинної картотеки”, листівки можна приєднувати до інших тем. Вимоги

до застосування листівок: асортимент картинок дає можливість вводити нові теми, поглиблювати вже знайомі теми та аналізувати актуальні події та життєві випадки; поставити нові запитання, як от: вагітність і народження, дотики, сім'я, дружба, відчуття свого тіла, його межі і таємниці, піклування про себе, оголеність і сором'язливість, рідні й чужі люди та ін; поєднувати зміст картинок із повсякденним життєвим досвідом дітей. На пазах зображено Лютца, Лінду та інших дітей оголеними, які весело граються у морську битву. Метою сюжетно-рольової гри є надання дітям можливості ознайомитися із темами "оголеність", "сором'язливість", "тілесні дотики й відчуття та ін.

Набір гральних карт містить 48 карт, на половині з яких зображені фотографії дитячих облич, які виражають різноманітні емоції (лють, радість, гордість, сум, страх, здивування). Кожному прояву емоцій відповідають чотири різні обличчя Лютца та Лінди. Таке графічне зображення облич підсилює сприйняття та розуміння дитиною різноманітного прояву емоцій та почуттів. У інструкції поданий короткий опис гральних карт, чотири варіанти гри, шість карт слугують наочним зображенням вираження почуттів, дванадцять – містять запитання та завдання. Вимоги до методики застосування гральних карт: діти граються у відомі та улюблені ігри, такі як "Пам'ять", "Чотири банди" і "Чорний Петер"; навчаються сприймати власні та чужі почуття, розрізняти види емоцій та настрою, знати мотиви їх виникнення, пам'ятати про відповідність реальним бажанням; вміти знаходити різні комбінації з картами-завданнями з метою виявлення причини, почуттів, міміки та реакцій поведінки на знайомі ситуації, та вміти над цим міркувати; діти можуть виконувати різні творчі завдання, наприклад, вирізати із журналів ілюстрації, які б відображали розмаїття емоцій та почуттів Лютца та Лінди (хлопчиків і дівчаток, чоловіків і жінок); виготовити ілюстровані книжки: "Про дівчаток та жінок", "Про хлопчиків та чоловіків".

Серед методичного прийому оригінальним є застосування багатофункціонального маленького мішечку, який легко відкривається і може розширюватися, набуваючи форми круга, що стає універсальним медіумом-схованкою для зберігання необхідних предметів до тем "Стать та тіло", "Вагітність, пологи та народження дитини" (луни, аеростату, подарунків й лікарського приладдя). Діти по черзі витягують відповідне приладдя, розповідають про його значення, що сприяє їх кращому ознайомленню із функціями людського організму та розширенню пізнавальних можливостей щодо сексуальної сфери. Оскільки для дітей у цьому віці характерними є підвищена емоційність та мимовільна поведінка, вони спонтанно та креативно рухаються у ритмі музики, тому пропонується CD-диск "Ніс, живіт і пона" з дитячими піснями, де у музичній грі та русі малята пізнають власне тіло, вчаться взаємодіяти та зображати почуття, настрої та ситуації. До всіх важливих тем про тіло і сексуальність пропонуються пісні, адекватні віку дитини, цікаві способи розгляду

питань дружби, любові і пізнання дотиків дітьми дошкільного віку. Пісня, танець є імпульсом для взаємодії дітей різної статі у грі, рухах та танцювальних ритмах. Для цього у CD-диску із підбором пісень із п'єси "Казка про ніс, живіт та попу" практикується використання інших музичних п'єс і творів для участі, слухання і міркувань дітей.

Як уже зазначалося вище, медіа-пакет "Відкрити, бачити, відчувати!" містить для педагогічного персоналу матеріали із інформаційним наповненням, наприклад: дитина як сексуальна та статева істота: форми вираження дитячої сексуальності; врахування особливостей психосексуально-горозвитку дітей у дошкільному віці; створення творчо-розвивального середовища для дітей у дошкільних навчальних закладах з метою їх всебічного розвитку; розвиток саморефлексії та самоаналізу педагогів як важливого компонента їхньої компетенції з питань статі; інформування про "тіньові сторони" сексуальності, про сексуальні теми та сексуальні зловживання; розширення партнерської співпраці з батьками, активне залучення їх до статевого виховання дітей. Крім того, медіа-пакет містить вказівки щодо застосування методичних матеріалів у педагогічному контексті; створення необхідних умов у дошкільних навчальних закладах, наприклад, оформлення приміщення відповідно до тематики; метод проектів, єдність підходів вихователів та батьків до статевого виховання дітей.

Висновки. Отже, підводячи підсумки, слід сказати, що медіа-пакет "Відкрити, бачити, відчувати!" є змістовною розробкою, єдиною у своєму роді медіа-технологією, призначеною для проведення статевого виховання у дошкільних навчальних закладах Німеччини. Він містить, з одного боку матеріали для вихователів, а з іншого – матеріали для дітей з багатьма креативними ідеями для ігор, за допомогою яких діти можуть пізнавати тіло та ознайомлюватися із сексуальністю відповідно до віку. Досвід застосування мас-медійних навчальних технологій у Німеччині унаочнює той факт, що за умови доцільного та педагогічно вивіреного їх використання, вони позитивно впливають на процес навчання та виховання дитини дошкільного віку, а особливо на формування її особистості. Використання німецькими фахівцями мас-медійних навчальних технологій у дошкільній освіті засвідчує їх важливу роль у соціалізації дошкільнят. Німецькі педагоги сприймають ЗМІ як засіб самореалізації особистості, інструмент індивідуальної творчості, що стимулює дитину краще пізнати саму себе, дізнатися про відмінності у будові статевих органів чоловіка та жінки та їх фізіологічних процесах, проявити свою індивідуальність, знайти відповіді на запитання: "Що таке кохання, шлюб, вагітність і народження дитини?". Інноваційність такого методу полягає у розвитку здорової мотивації у дітей до переживань та дій, пов'язаних із статтю та сексуальністю, їх рефлексії для правильного реагування на реальні життєві ситуації. Інтерактивні технології медіа-освіти забезпечують також адекватне сприйняття дошкільнятами "табуйованих" тем, сприяючи тим самим розвитку у них

моральних почуттів, розширенню пізнавальної, емоційної, моторної, естетичної сфери, набуття знань щодо питань статі та сексуальності, побудові доброзичливих взаємовідносин у діадах “діти-діти”, “вихователь-дитина”, “батьки-діти” тощо.

Список використаних джерел

1. BZgA (Hrsg.): Forum Sexualaufklärung und Familienplanung 4/2003 „Sexualerziehung im Kindergarten“. Kцln: BZgA, 2003.
2. Rohrmann, Tim: Vom Spiel an der Grenze. Konflikte zwischen Mдdchen und Jungen im Hort. In: klein und groЯ 4/2003, S. 32-36.
3. Schдfer, Gerd E. (Hrsg.): Bildung beginnt mit der Geburt. Fцrderung von Bildungsprozessen in den ersten sechs Lebensjahren. Weinheim: Beltz, 2003.
4. Van Dieken, Christel/Rohrmann, Tim: „Junge sein ist besser: Kannste alles machen ...“ Was Mдdchen und Jungen iber Mдdchen und Jungen denken. In: Kindergarten heute 11-12/2001, S. 30-34.
5. Volbert, Renate: Sexualwissen von 2- bis 6-jдhrigen Kindern. In: Forum Sexualaufklärung 2/1/8. S. 5-8.
6. Говорун Т.В. Статева просвіта та її принципи / Т.В. Говорун, О.М. Кікінежді, В.П. Кравець. – Тернопіль : Навчальна книга “Богдан”, 2000. – 32 с.
7. Говорун Т.В. Стать та сексуальність: психологічний ракурс : навчальний посібник / Т.В. Говорун, О.М. Кікінежді. – Тернопіль : Навчальна книга-Богдан, 1999. – 380 с.
8. Кравець В.П. Статева соціалізація дітей і підлітків: закономірності та гендерні особливості : монографія / В.П. Кравець. – Тернопіль : ТНПУ, 2008. – 394 с.

УДК 371.134

*А.С. Чумак, В.М. Слабко
старші викладачі,
Криворізький ДПУ;
Київський НУ імені
М.П. Драгоманова*

ВВЕДЕННЯ ПРОЕКТНО-МОДУЛЬНОЇ ТЕХНОЛОГІЇ НА УРОКАХ ТЕХНІЧНОЇ ПРАЦІ

У статті розкрито умови підвищення ефективності навчання і виховання школярів та діяльності школи в процесі проведення занять з освітньої галузі “Технологія”. Розкрито перспективні можливості трудового навчання та розвиток творчої особистості в системі методів проектних технологій.

Ключові слова: проектно-модульна технологія, творча особистість.

В статье раскрыты условия повышения эффективности обучения и воспитания школьников, а также деятельность школы в процессе проведения занятий в образовательной отрасли “Технология”. Раскрыты перспективные возможности трудового обучения и развитие творческой личности в системе методов проектных технологий.

Ключевые слова: проектно-модульная технология, творческая личность.

In article conditions of increase effectiveness training and education of schoolboys, and также activity of school are opened during carrying out of employment(occupations) in educational branch “Technology”. Perspective opportunities of labour training and development of the creative person in system of methods проектных technologies are opened.

Key words: проектно-modular technology, the creative person.

Постановка проблеми. Перебудова українського суспільства на засадах відвертості, демократії, милосердя і поваги висуває на перший план